

Kelecsényi László

AZ UTOLSÓ KÉZ

Ultima manus

A pontosságra törekvő szövegkiadások talán legfőbb szabálya az ultima manus elve: a kritikai kiadások esetében veszik csak egészen komolyan. A klasszikusok szövegei különösen akkor okoznak gondot a szerkesztőknek, ha a kiadandó műnek, legyen az bármilyen műfajú alkotás, nem maradt fenn az eredeti kézírata, márpedig Krúdy Gyula munkáinak esetében legtöbbször ez a helyzet áll elő. Regényeinek kéziratai legtöbb esetben nincsenek meg. Az első hírlapi, folyóiratbeli vagy kötetközlésre vannak utalva írásainak kiadói. Fontos tehát, sőt filológiai szempontból már-már életbevágó az utolsó kéz szabály alkalmazása, amely ekként szól: „*Alapszövegül általában az író életében megjelent utolsó szövegközlés vagy a legkésőbbi eredeti kézirat szolgál. Az »ultima manus« elvétől indokolt esetben azonban el lehet térni.*” (A MAGYAR KLASSZIKUSOK KRITIKAI KIADÁSÁNAK SZABÁLYZATA. Akadémiai, 1962. 12. o.) Korántsem mindegy tehát, kinek a keze az a bizonyos utolsó. Krúdy ritkán változtatott korábban megjelent könyvei szövegén. Általában sorsára hagyta műveit, már a következő regénye érdekelte, vagy novellát, tárcát, publicisztikát körmölt éppen a másnapi megjelenés, az azonnali fizetség reményében. Mégis van jó néhány olyan kötete, amely csonkítva vagy bővítve jelent meg újra, s nem minden esetben az ő keze volt az utolsó.

A PODOLINI KÍSÉRTET

Itt van mindjárt A PODOLINI KÍSÉRTET esete. Igen, ennek a korai Krúdy-regénynek esete van, és keletkezési idejének megoldatlan problémája máig kísérti az ilyesféle, sokak számára apróságnak tetsző, ám mégis fontos részletkérdés kutatóit. A regény első kötetkiadása 1906-ban látott napvilágot Rákosi Jenő újságvállalatánál. Nagy sikere lehetett, a következő évben ismét kinyomtatták. Ám a Magyar Kereskedelmi Közlöny könyvsorozatában megjelentetett szöveg az eredetinek mintegy a hatvan százalékát tartalmazza. A regény jelentősen meg lett csonkítva. Ki és miért követ(het)te el ezt a műveletet? Az még érthető, ha el nem is fogadható, hogy a konkurens cég egy könyvsorozat terjedelméhez akarja igazítani a megjelentetni kívánt művet; ám ha ennyivel hosszabb az illető regény, meggondolandó lett volna, szabad-e több mint egyharmadával meg rövidíteni. Krúdy nyilván beleegyezett. Lehetséges, hogy evvel a módszerrel új műnek számított a könyve, s így nem másodközlésként, hanem eredeti munkaként fizettek érte. Nyitva marad azonban az a kérdés: tehet-e egy író ilyet saját könyvével, még ha nagyon is szüksége van a honoráriumra? Továbbá: ki végezte a rövidítéseket? A művelet szakértő szerkesztői kézre vall. Értelemzavaró hiány nem képződik, a metélő szövegsebész következetes, már-már társszerzővé lép elő, imitt-amott néhány írói következetlenséget is kijavít, szavakat a helyzethez illőbben átigazít. De a regényből – mondani sem kell talán – zanza lesz. Csonkult kivonata az egy évvel előbbi teljes műnek. Eleinte még csak módjával nyírbál, aztán ahogy közeledik a vég, azaz a megszabott terjedelem, akként bátorodik föl, s hagy el majdnem teljes fejezeteket, és már ki sem meri írni az író által adott fejezetcímekeket. Egyszeri rakoncátlanság volt ez, később nem ismétlődött, eztán mindig az eredetihez nyúltak vissza a szerkesztők. De föl kell tenni a kérdést, ha ne adj’ isten Krúdy meghalt volna A PODOLINI KÍSÉRTET újabb megjelenése

előtt, akkor az *ultima manus* elve alapján ma ez lenne a regény véglegesnek tekintett szövegváltozata?

Szerencsére nem ez történt. A regény még többször megjelent írója életében, így hiteltel szövegének gondozásában Krúdy is részt vehetett. (Ha ugyan részt vett.) 1920-ban egyedi kiadványként, majd 1925-ben és 1928-ban életműsorozatában került újra nyilvánosságra a mű, mindannyiszor az Athenaeumnál. Az 1920-as kötet belső címlapjára rányomtatták a *második kiadás* feliratot, mintha író, szerkesztő és kiadó egyként szeretné eltörölni, semmissé tenni annak a tényleges második, csonkának az emlékét. Igazuk van: a regény teljes szövegének valóban ez az 1920-as nyomtatvány a második edíciója. A szöveg végére pedig odakerül egy fölöttébb érdekes, mi több, furcsa mondat, amely az első edícióban nem szerepel: „*A regényt irtam 1900-ban.*” Hogyhogy? Tehát nem az első hírlapi publikáció megkezdése (1906. január) előtti időszakban?! Hahem hat évvel korábban?

Ez viszont sokkal fontosabb kérdés, mint a csonkítás ügye. A teljes szöveg megvan, mindig azt adják ki, ellenben nem mindegy, hogy ez az 1920-ban tett írói megjegyzés igaz-e vagy sem. A monográfusok vagy észre sem vették, vagy rá se hederítenek. Czére Béla íróportréja (Gondolat, 1987. 38. o.) kész tényként fogadja el, hogy a kézirat hat évig pihent a szerző fiókjában. Két nyomós okunk is van azonban azt feltételezni, hogy tévedés lehet a dologban. Krúdynak erről a fiatalkori művéről, bár kétségtelenül erős Mikszáth-hatást mutat, mégsem hihető el, hogy a későbbi kötetben soha ki nem adott ifjúsági regénye, a SZÁLL AZ ÉNEK SZÁJRÚL SZÁJRA szomszédságában, azaz 1900-ban keletkezett volna. Gondoljuk meg, még AZ ARANYBÁNYA előtt kellett volna írnia a szövegét. Más szempontból is képtelenségnek tűnik a hatéves várakoztatás. Krúdy nem engedhette meg magának, hogy egy ilyen terjedelmű kéziratot ennyi ideig elfektesse; pénzre ekkor, pályakezdő éveiben tán még inkább szüksége volt, mint később, sikerebb esztendeiben. Mi lehet a megoldás kulcsa? A regénynek nem maradt fenn a kézírata, így csak találgatásokra vagyunk utalva. Lehet, hogy 1920-ban öregíteni akarta a könyvét. Vagy az is lehet, hogy téves olvasatról van szó, az 1906-os dátumot 1900-nak olvasta a szedő. Egyik megoldás sem zárható ki. Igaz, a további kiadások (az 1945-ös Dante-féle kivételével, mert abból hiányzik az évszám) mind feltüntetik a regény legvégén ezt az írói közlést, sőt az Unikornis 1996-os kötete (A Magyar Próza Klasszikusai, 40.) egyenesen a regénycím alá nyomtatta ezt az erősen megkérdőjelezhető datálást. Sőt Stauder Mária utószava kész tényként közli a dubiózus évszámot.

FRANCIA KASTÉLY

Általában majdnem mindegyik terjedelmesebb Krúdy-mű napilapban vagy folyóiratban látott legelőször nyomdafestéket, s legtöbbször még ugyanabban az évben, könyv alakjában is. A kéziratok további sorsa sok esetben az illető újság szedőjének kezétől függött; Krúdy nem ült be a nyomdába éjféltajt levonatokat korrigálni; a kötetkiadások nyilvánvalóan az újságközlést vették alapul. Hogy ebből miféle tévedések, hibák származhattak – könnyű elgondolni. A FRANCIA KASTÉLY 1912-ben jelent meg először kötetben. Ezt a kiadást követte az 1914-es életműsorozat, ahol a két évvel korábbi szövegtest került ismét az olvasók kezébe. A bajok azután kezdődtek.

A Singer és Wolfner, a két előző kötet kiadója, harmadszor is vállalkozott a regény megjelentetésére, mégpedig a világháborús papírhány idején gyorsan népszerűvé vált, negyven fillérért árusított Milliók Könyve sorozatában. 1917. október 3-i dátummal került az utcára az ívrét alakú füzet, amely a Krúdy-mű szövegét tartalmazta. Akár-

ki volt is a kisregény szerkesztője, igyekezett gondos munkát végezni, az előző kiadások hibáit, következetlenségeit helyreigazítani. Igen ám, de elkövetett mást is.

A Milliók Könyve sorozatterjedelme harminckét lap. Ettől sohasem tértek el, ha rövidebb volt a szöveg, kiegészítették az írótól vett más, kisebb munkákkal. Bajok csak akkor akadtak, mint most Krúdy esetében, ha a kinyomtatni kívánt írói munka hosszabbnak bizonyult a megtöltendő felületnél. Mit csinált ilyenkor a gondos szerkesztő? Kihagyott valamit az előtte heverő, nyomdába küldendő műből. Jelen esetben az „*amelyben a pezsgó a palackjában marad*” címet viselő hetedik fejezet, valamint a tizedik fejezet két bekezdése maradt ki a nyomtatásból. Hogy miért éppen a hetedik, arra nincsen semmiféle elfogadható magyarázat. Talán azért, mert ennek elhagyásával sérül legkevésbé a regény szerkezete, semmi nem válik érthetlenné a további olvasás során. Csak éppen csonkul az eredeti szöveg, és semmiféle bizonyíték nincs arra nézve, hogy megkérdezték volna az íróat az elhagyás felől. (És ha megkérdezték volna, nyilván bólint a megjelenés érdekében, tudomásul véve, hogy könyve vagy így jelenik meg, vagy sehogy.)

Az elhagyott két bekezdés azonban cseppet sem epizodikus, az elbeszélő nyomós észrevételeket tesz benne, miután Szindbádot, a regény főszereplőjét két marcona tiszt párbajra szólította féltékeny ügyfelük nevében. Ekként hangzik:

„Elaludt, de talán percek múlva fölébredt. Mintha álmában jutott volna eszébe, hogy a helyzet nem olyan könnyű, hogy tovább lehessen aludni. Az ördögbe! Két komoly, összes kapitány nem indult el bolond fejjel a világba. Nagyon lehetséges, hogy Pálházi életére pályázik. Vagy talán azért küldött katonákat a párbajra való kihíváshoz, mert a katonatiszteknek nem feltétlenül szükséges elmondania összes okait, haragjának, bosszújának alapjait? Elmúlt verekedő ifjúságából emlékezett arra, hogy idősebb katonatisztek igen komolyan szokták fölfogni a párbajt. Pálházi, mint egykori gárdatiszt, valószínűleg magától a budapesti térparancsnoktól kérte a szakundánsokat.

Szindbád hamarosan felöltözködött, és bár nem szerette magát gyáva embernek tartani, bensőjében mégiscsak izgatottságot érzett, amint a két zordon kapitányra gondolt. Az ördögbe is, a kapitányok a sarzsijukkal játszanak. A párbaj komolynak ígérkezik.” (Singer és Wolfner, 1912. 162–163. o.)

Talán azért maradt ki épp ez a két bekezdés – melyet bizonyára be lehetett volna szorítani az újabb nyomtatásba –, mert a háborús időszakban se a katonatisztek, se a párbaj intézményét nem akarta a kiadó előnytelen színezetű ábrázolásban feltüntetni. Félték és húztak.

A legnagyobb baj mégis az, hogy Krúdy életében ekkor jelent meg utoljára a regény, így nem volt alkalom az eredeti állapot visszaállítására. Sokáig ezt a csonka kiadványt tekintették hitelesnek és megisméltendőnek. Érvényesült az utolsó kéz dogmája.

Így történt az 1944-es Új Idők-kiadásban, s így jelent meg Kozocsa Sándor szöveg-gondozásában, az 1957-ben induló Krúdy-életműsorozatban. A szerkesztő utószavában nem kevesebbet állít – anélkül, hogy bizonyítékát adná –, mint hogy a kiadó 1917-ben az író által véglegesített formában hozta forgalomba a regényt. (Vö. SZINDBÁD. Magvető, 1957. II. kötet, 475. o.)

Ezt a szerkesztői álláspontot tette magáévá a bukaresti Irodalmi Kiadónál 1969-ben megjelentetett kiadás is: se a hetedik fejezet, se a két ominózus bekezdés nincs a szövegben. Kozocsa később mégis meggondolta magát. Az 1973-as, minden addiginál teljesebb, bővített Szindbád-gyűjteményben visszatért a regény első, teljesebb szövegéhez. A pezsgó itt végre megint a palackjában maradhat, és a két zord kapitány látoga-

tásának emléke is visszakerült a közlésbe – mindez anélkül, hogy a kötet igen hosszú utószava akár csak egyetlen mondatot is szentelne ennek a nem csupán filológiai problémának. Így jön ki a nyomdából még két ízben, 1975-ben, majd 1985-ben a teljes Szindbád újabb kiadásában, megint a Magvetőnél.

Időközben elindul Krúdy második életműsorozata. A Szépirodalminál Barta András szerkeszti a vállalkozást, amely nem vesz tudomást Kozocsa önkritikus gesztusáról, a közben kétszer is eredeti szövegével kiadott kastélyregényről. A másik nagy kiadó munkája úgy látszik ismeretlen a Szépirodalmi szerkesztője előtt, mert 1976-ban a kiadás utószavában még mindig azt a tévedést ismétli, hogy az 1917-es az író által véglegesített változat. (Lásd: PALOTAI ÁLMOK. Szépirodalmi, 1976. 383. o.)

Ez a kétféleség azután akkora zavart kelt, hogy a romániai magyar kiadók nem tudják mihez tartani magukat. Az 1987-es, Kozma Dezső által válogatott Dacia-féle kiadás immár a Kozocsa bővítettjét követi, de a két évvel későbbi, 1989-es bukaresti Kriterion-kiadás felemás megoldást alkalmaz: van benne hetedik fejezet, amelyben a pezsgő a palackjában marad, de a két katonatiszt emlékééről szóló két bekezdés nem található az amúgy testes kötetben.

Lám, micsoda kavarodást okozott ez a filléres háborús kiadvány!

Amíg nincs kritikai kiadás Krúdy műveiből, ki vagyunk szolgáltatva az esetlegességek csapdájába zuhanó könyvkiadók szeszélyének, rosszabbik esetben tájékoztatlanágának.

Nyolcvannégy év után aztán újra kinyomtatták önálló kötetként a FRANCIA KASTÉLY-T. 1998-ban a Palatinus Kiadó visszanyúlt az ősforráshoz: nem tévútra vivő akadémikus dogmák alapján adta ki a regényt. (A szöveggondozásban jelen sorok írója működött közre.)

ŐSZI UTAZÁSOK A VÖRÖS POSTAKOCSIN

De nézzünk végre egy jó és követendő példát. Az ŐSZI UTAZÁSOK A VÖRÖS POSTAKOCSIN 1925-ös, második kiadásának javításai és változtatásai csakis az író kezétől származhattak. A regény első kiadása 1917-ben jelent meg a Singer és Wolfner Kiadónál, akik gyorsan besorolták az új Krúdy-művet 1914-es Krúdy-könyvsorozatuk darabjai közé. Másodszer is sorozatban jött ki a nyomdából: az Athenaeum adta közre a KRÚDY GYULA MUNKÁI – GYŰJTEMÉNYES KIADÁS második köteteként. A két edíció között ezúttal tényleg nem csonkításra utaló változtatások vannak, hanem szerzői közreműködésre valló jelek. Először is Krúdy új előszót írt. „Amikor ezeket a sorokat írom a könyvemhez, a kakukk kiáltozik a Margitszigeten, kétszer-háromszor szól, akár mint figyelem útjában.” (Id. kiad. 5. o.) Ezzel a mondattal kezdődik a második kiadás előhangja. Alkalmasint Krúdynak nem ez volt az első nekifutása ehhez a szöveghez. Hagyatékában fennmaradt egy kéziratot töredék, melynek címe (UTOLSÓ UTAM A VÖRÖS POSTAKOCSIN) és tartalma is arra utal, hogy feltehetőleg a második postakocsiregény elé szánta, csak éppen írás közben elkalandozott a tolla, félretette, s később újabbat írt helyette. (Lásd: OSZK Kézirattár, 239/70. fond szám alatt.)

A regény többszöri indítását (ajánlás, előszó, naplójegyzet) átszerkeszti, elhagy belőlük, s részben újraírja azokat. Az ISTEN VELED, IFJÚSÁG! alcímet viselő első rész is jelentős változásokon megy át. Fejezetcímeket módosít, s felcseréli a IV., V., VI. fejezet sorrendjét. Szövegmódosításokat is végrehajt – itt most nem részletezzük, hogy mit –, tehát valójában az író általi második, javított kiadásról van szó. Bár átdolgozókedve a további részeknél lohadni látszik, egyre ritkábban javít vagy változtat, de az kétségtelen, hogy itt valóban az író keze dolgozik, nem könyvkiadó sarlatánkodik, nem szerkesztő

újdondász kényszeríti bele a szerző művét ollóval egy sorozatkiadvány Prokrusztész-ágyába. A szerző akarta ezeket a változtatásokat, és saját kezűleg végre is hajtotta.

Az ŐSZI UTAZÁSOK A VÖRÖS POSTAKOCSIN ultima manust követő kiadásai mégsem egységesek. Csak az 1977-es (II. életmű) és az azt követő két 1993-as kiadás (Babits és Unikornis Kiadó) tért vissza az író által véglegesített szöveghez. Közben háromszor is (Szépirodalmi, 1956 és 1963; Kriterion, 1976) az első kötetkiadás immár hiteltelen szövege jelent meg. Sőt, ki tudja, mi okból, még a regény címe is pontatlanul egyes számba került. De a rend végül helyreállt: a legelérhetőbb mai kiadványok a végleges, helyesnek tekintett változatot tartalmazzák. Jó úton jár a vörös postakocsi.

BUKFENC

Ugyancsak bővített, második kiadásban került az olvasók kezébe a BUKFENC, melyet írója az ifjúság himnuszaként aposztrofált könyve előszavában.

„Mi az ifjúság?

Amikor éljük: nem is tudjuk,

Amint elmúlt: a templom köveihez verjük érette a homlokunkat.” (Kultúra, 1918. 1. o.)

Ennél szebben és pontosabban talán senki sem határozta meg prózairodalmunkban ezt a tavaszias fényű életkort. A kis Gyöngyvirág históriája a második postakocsiregény keletkezésének évében, 1917-ben, szeptember és november között futott folytatásokban a *Magyar Színpad* című lap hasábjain, s a következő év legelején könyv alakban is napvilágot látott. (Első recenziói 1918. februári keletűiek.) Az elsőt egy évvel követő második kiadásban maga az író adja az okát, miért folytatta regényét, miért írt három újabb fejezetet a meglévő tizenkettő után.

„Sokan kérdezték: mi történt tovább Gyöngyvirággal – miután a *Bukfenc* regény első kiadásában befejeződött. Levelet írtak ismerős és ismeretlen olvasók, nők és férfiak érdeklődtek az igénytelen leányka iránt, aki váratlanul, szinte akaratom ellenére, megragadta az olvasók szívét. [...]

Eljött a nyár, s mind sürgetőbb lett a kiadóm tudakozódása: megírjuk végre, hogy mi történt tovább Gyöngyvirággal? [...]

Csendes esteken leültem, és néhány képet vettem elő életem albumából. Ezeket találják a meghosszabbított mesemondás végén az olvasók.” (Előszó a második kiadáshoz. Kultúra, 1918, lapszámozás nélkül.)

Ezt a második előszót egyébként nem közlik a későbbi kiadások (1958, 1976, 1999), mert azok a harmadik, 1921-es edíciót követik. A dogma újból visszaüt, egy fontos kiadástörténeti adalék megy majdnem feledésbe egy elv helytelen alkalmazása miatt. A három kiegészítő fejezetből kettőt még a második kötetkiadás előtt publikált. A 13. fejezetként szolgáló A VADLIBA TANYÁJA csak kötetben, de AZ ÚTTÁRS HALK HANGJA (*Déli Hírlap*, 1918. július 2.) és a GYERMEKTELENEK (*Déli Hírlap*, 1918. május 19.) újságban is megjelent önálló elbeszélésként. Így lett teljes a kis Gyöngyvirág krónikája, s azóta is így, 13 fejezettel kerül olvasói kezébe.

PESTI NŐRABLÓ

A legkacifántosabb kiadástörténete talán mégis a PESTI NŐRABLÓ-nak van. Még az sem biztos, hogy jogunk van-e ezen a címen emlegetni ezt a regényt. Miért éppen ezt válasszuk a négy közül? A kisregény terjedelmű szövegnek ugyanis négy címe volt, és két-féle szövegváltozatban adták ki újra az évek során.

Vágjunk át előbb a címek erdején!

Folytatásos közlésben – először és utoljára – CSINOSI VAGY EGY TÉL TÖRTÉNETE cím alatt nyomtatták ki a *Magyarország* lapjain 1918. december 1-je és 1919. január 1-je között 24

folytatásban. Meglehetősen sokáig, Krúdy írói pályáján szokatlanul hosszú ideig nem jelent meg a mű kötet formájában. Amikor aztán végre mégis, akkor egyszerre, ugyanabban az évben, 1922-ben kétszer is. Máig eldönthetetlen, melyik címé az első kiadás joga: a Budapesten napvilágot látott PESTI NŐRABLÓ-é vagy az Aradon kiadott A NŐVADÁSZ-é. S akkor még nem említettük a kései feltámadásban részesülő A TÖRMESTER című verziót, amely Krúdy egy 1927-es elképzelt, de soha meg nem valósult tervének köszönheti a létét. (Lásd bővebben Krúdy Zsuzsa: APÁM, SZINDBÁD. Magvető, 1975. 200–201. o.) Ráadásul abban a tervezetben elírta a címet: „tűzmester” – „törmester” helyett. Így csak az 1974-es megjelenés viseli az író által tervezett eredeti címet.

Miért ez a kavarodás a címek körül?

Krúdy elég sokáig várt a kisregény szövegének kötetbeli megjelentetésével, de aztán egyszerre két helyre adta oda a művét. S bár Arad akkor már másik országhoz tartozott, valamit mégis változtatnia kellett a szövegen, no és a címen is, hogy munkáját ne újraközlésként, hanem első megjelenésű prózaként fizessék meg. Az azonos évben megjelent kétféle verzióban kinyomtatott mű fügét mutat az ultima manus kutatóinak. Jelenleg megállapíthatatlan, hogy melyikük került előbb a könyvesboltokba, így aztán – mivel Krúdy életében többször nem adták ki egyik változatot sem – nem tudható, melyiket tekintsük véglegesnek.

Nem tudható, de mégis eldönthető.

A PESTI NŐRABLÓ budapesti edíciójában Krúdy alkalmazkodott a kiadó igényeihez. A Tolnai Világlapja Rt. ugyanis hetente megjelenő regénytárában adta ki a művet, és ennek a sorozatnak kötött terjedelme volt. Vagy hat, vagy nyolc ívben jelentek meg a kis könyvek. A Krúdyé éppen hatíves változatban, kilencvenhat oldalon. A rafinált kis kötet folyamatos lapszámozással, de új címlappal tartalmazza még AZ ÖREG GÁRDISTA ÉS A RAVASZ HEREPI című elbeszéléseket is. Ez újabb ellentmondás – ok a fejtörésre. Ha túl hosszú volt a NŐRABLÓ-kisregény, és húzni kellett belőle, akkor mit keres a kötetkében a két ráadás novella? De olyan magyarázat is lehetséges, hogy a regényke önmagában rövid, a kísérőkkel pedig hosszabb volt a kellesténél, így került sor a rövidítésekre.

A későbbiekben háromszor a budapesti, négy ízben az aradi verzió került kiadásra. Az 1947-es Fehér Holló, az 1957-es Szabó Ede szerkesztette Szépirodalmi és az 1962-es bukaresti Irodalmi Kiadó kötetei a Tolnai-féle, rövidebb szövegű változatot tartalmazzák, noha – érdekes módon – a kiadványok szerkesztői mintha tudnának a másik, terjedelmesebb verzió létezéséről, ugyanis az első két fejezetnek nem közlik az író által adott címét, mert éppen ezen a helyen van eltérés a kétféle PESTI NŐRABLÓ-szöveg között. Az aradi változat kerül bele az életműkiadásokba (1964, 1978), és ugyancsak ez jelenik meg 1974-ben a Szépirodalminál a Kozocsa Sándor által szerkesztett, a másik két ott közölt regény dolgában dubiózus, de ebben az esetben helytálló szöveggonddozásban, a negyedik cím (A TÖRMESTER) alatt. S végül eleddig utoljára 1990-ben ismét egy Szabó Ede szerkesztette válogatásban is így – már jóval a kötet szerkesztőjének halála után.

A kiadástörténet azonban még ennél is kuszább. Pontosításként idézzük föl a második életműkiadást szerkesztő és sajtó alá rendező Barta András utószavának kisebb részletét. „Itt [az 1978-as kiadásban – K. L.] az 1922-es Tolnai Regénytárabeli, valamint az 1947-es és az 1957-es kiadástól eltérően, visszatérünk az 1922-es aradi Erdélyi Könyvtár szövegéhez, amely az ELŐHANG-ot és az I. jelzésű fejezetet, valamint az eredetileg II. jelzéssel ellátott fejezet későbbiekben kihagyott első mondatát is tartalmazta. Úgy gondoltuk, ez a teljes, hiteles szöveg – jöllehet az író életében ugyanabban az évben (1922-ben) datálódott két utolsó kötetkiadása.” (In: PESTI NŐRABLÓ. Szépirodalmi, 1978. 588. o.)

Foglaljuk össze még egyszer!

A bővebb változatban kapunk egy ELŐHANG-ot, amely az akár utalásszerűnek vehető „*Légy víg, olvasó!*” befejezéssel végződik, és olvashatunk egy, a történet hangulatát megalapozó I-sel számozott fejezetet (CSINOSI IMÁJA), egy megrázó hangvételű fohászt, mellyel akár egy ország elvesztét is lehetne siratni. Valamilyest érthető, miért maradt ki egy százezres példányszámban megjelenő tömeglap regénytárából ez a két fejezet. Az olvasók hasznára és örömére ma a szebb és gazdagabb szövegváltozat él tovább.

*

A Krúdy-filológia látszólag jelentéktelen, aprócska botrányait villantottuk föl. Van még bőven hasonló bizonytalanság és visszásság írónk szerzteágazó kiadástörténetében. Például A MAGYAR JAKOBINUSOK című regény esete, melynek mostoha sorsára Fráter Zoltán észrevétele világított rá. (Lásd: EGY KRÚDY-REGÉNY VÁLTOZATAI. *Magyar Könyvszemle*, 1984. 3. sz. 248–251. o.) Vagy a NAGY KÓPÉ-nak a szerző által meghúzott változata, amely jókora utókori zűrzavart okozott a regény későbbi kiadásában. Erről épp e folyóirat hasábjain lehetett olvasni jelen sorok írójának tollából. (Lásd: KRÚDY-TITKOK NYOMÁBAN. *Holmi*, 1998. október. 1440–1444. o.)

Villányi László

FÉNYKÉP ÖTÉVES KORÁBÓL

Az a kisfiú a képen, aki mégiscsak
 én vagyok, úgy mosolyog, mintha egy
 másik életet élne a majdani férfi;
 szelíd tekintete az idegen tekinteten:
 lehet akár megbocsátás vagy biztatás,
 még mindig nem gondol reménytelennek.

ÖTVEN FELÉ

*Nagy mélység önmagának az ember –
 hát igen, ötven felé már csak-csak
 rájöhét, s nyögheti: no de ennyire;
 zuhan óráról órára, napról napra,
 hónapról hónapra, évről évre, neki-
 nekiütődve önmagának, s vége nincs.*